

Mukarrerat-ı Temyiziyye Mecmualarında (1327/1911-1332/1916) Görülen Arazi Davalarının Tedkiki

Ahmet YİĞİT*

Ceride-i Mehakim'in ilk sayısı girişinde yani mukaddimede, devrinin hukuk anlayışını yansıtan yayına duyulan ihtiyaç kaleme alınmıştır. Aynı yazıda mahkemelere duyulan ihtiyacı; "Herkes hakkına razı olsa âlemde dava ve niza kalmaz; insan için hâkime, mahkemeye ihtiyaç olmazdı. Lâkin insan, hırs u tama' ve ucb u gazab gibi birçok hasail-i nefsanîye ile mağdur olduğundan beyne'l-beşer muhakeme ve muhasama tabiiyü'l-vukudur." denilerek açıklanmıştır¹. *Ceride-i Mehakim*'in ilk sayısında yazılan yukarıda zikredilen hususlar insanlık tarihini kapsayacak kadar eski bir gerçeği dile getirmektedir. Dolayısıyla hukukî uygulamaları da insanlık tarihi kadar eskiye götürmek mümkündür. Günümüz hukuk sistemleri hakkında bilgi sahibi olabilmek için hukuk sisteminin tarihi geçmişini bilmek ve uygulama örneklerini görmek gereklidir. Kısacası bir hukuk sisteminin anlaşılabilmesi için döneminde tatbik edilen örnekleri görülmelidir. Hukuk kuralları ve bunların uygulamaları coğrafyadan coğrafyaya ve toplumdaki topluma değişiklikler göstermektedir. Hatta aynı topluluğun farklı coğrafi bölgelerinde de değişik şekillerde uygulamaları olmaktadır. Zaman içinde ise aynı toplulukta yaşanan sosyal değişimler hukuk sistemlerinin de değişmesine sebep olmaktadır. Mesela Türklerin İslâmî kabul etmeleri ile hukuk sistemleri de değişmiştir. Esasında Türk hukuk tarihi bir bütün olarak ele alındığında farklılaşmanın başladığı ve bittiği dönüm noktaları rahatlıkla görülebilmektedir. Türk hukuk tarihi, Karahanlılar dönemine (840-1212) kadar İslâm Öncesi Türk Hukuku, Karahanlılar Devleti'nin İslâm'ı devlet tarafından kabul etmesi sonrasında ise İslâm Hukuku dönemi diye ikiye ayrılmaktadır². İslâmî Hukuk da, kendi içinde İslâmlaşma dönemi, Selçuklular devri ve Osmanlı Devleti dönemi olmak üzere üçe ayrılmıştır. Osmanlı Devleti dönemi de Tanzimat Fermanının yayınlandığı 3 Kasım 1839 tarihinden önce ve bu tarihten sonraki dönem olmak üzere ikiye ayrılmıştır³.

* Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Tarih Bölümü, ayigit39@hotmail.com.

¹ Ali Rıza Önder, "Ceride-i Mehakim'den Yargıtay Dergisi'ne (1873-1975)", *Yargıtay Dergisi II*, (Ocak 1976), S.1, Ankara 1976, s.122

² İslâm dönemi hukuk sistemleri ve uygulamaları hakkında bkz. Fahrettin Atar, *İslâm Adliye Teşkilatı*, Ankara 1991; Abdülaziz Bayındır, *İslâm Muhakeme Hukuku*, İstanbul 1986; Hayrettin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, İstanbul 1999.

³ Bu hususta bkz. Sadri Maksudi Arsal, *Türk Tarihi ve Hukuk*, İstanbul 1947, s.17 vd.; Ahmet Mumcu-Coşkun Üçok-Gülnehal Bozkurt, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara 1986; Ali Himmet Berki, *Hukuk Tarihinden İslâm Hukuku*, Ankara 1955; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı İlimiye Teşkilatı*, Ankara 1965; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II*, Ankara 1988, s.539 vd.; Ahmet Mumcu, *Divan-ı Hümayun*, Ankara 1986; Mehmet İpşirli, "Kazaskerlik", *Belleten*, LXI-232, s.611 vd.; Abdülaziz Bayındır, *İslâm Muhakeme Hukuku*, İstanbul 1986; Mehmet Akif

Toplumda adaleti dağıtmaya yetkili mahkemelerin, kanunları yorumlama ve uygulamaları oldukça önemlidir. Mahkemelerin kanunları uygulama ve nizamın teminini sağlamalarını kontrol edebilecek üst kurum temyiz mahkemeleridir. Temyiz mahkemeleri uygulamaları dünyanın farklı ülkelerinde eskiden beri uygulana gelen bir sistemdir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Adliye Nezareti İhsaiyye ve Müdevvinat-ı Kanuniye Komisyonunca Rumi 1327-1332/Miladi 1911-1916 yılları arasındaki ülkenin değişik bölgelerinde görülen davaların sonuçlarına davacı veya davalılar tarafından yapılan itirazlar incelenip, hukukî gerekçeleriyle beraber nasıl olması gerektiği hususu ilgili mahkemelere gönderilmiştir. Temyiz edilen mahkeme kararlarının usul veya hukuk yönünden eksik veya doğrularının yazıldığı son haliyle adı geçen tarihlerde mecmua olarak derlenmiştir. Bu kararların içinde inceleme konumuz olan arazi davaları ile ilgili kısımlarda Mecelle ve Arazi Kanunname'sinin uygulanmasında karşılaşılan problemleri ortaya koyması açısından önemlidir. Mecmualarda mahkemelere yansıyan her türlü dava incelenmiştir. Ülke genelinde uygulanması istenen nizamnameler de mecmualarda yer almıştır. Fakat çalışmanın boyutlarını aşacağı için sadece arazi davaları günümüze de yansımalarının olması dolayısıyla tercih edilmiştir.

Miri ve vakıf araziler, vakıf arazi davaları, arazilerin paylaşılması, ferağ uygulamaları, arazi taksiminde devlet görevlilerinin rolü, beslemek kaydıyla arazi hibesi, satış ve satış çeşitleri, rüçhan hakkı, mülk edinme, icar ve icar davaları, mera davaları, senet ve tapu senedi hükümleri ve bu hususta mahkemelerin yapması gereken işlemlerin sıralaması verilmektedir. Mürur-u zaman ve arazilerde mürur-u zaman uygulamaları, arazi gaspları, zilyetlik davalarında şahitlikler, arazi davalarında şahitlerin özellikleri, özellikle zilyetlik gibi hususlarda arazi kullanımını ve Arazi Kanunnamesi ve Mecelle uygulamaları açısından önemlidir. XX. yüzyılın başlarındaki bu uygulamalar Türkiye Cumhuriyeti'nde görülen Orman ve Arazi davalarına temel dayanıklık etmiştir.

Günümüzde arazilerle ilgili hukukî açıdan karşılaşılan problemlerin çözümleri için geçmişte uygulanan hukuk kuralları ile arazilerin statüleri bilinmelidir. Bunun için 1911-1916 yılları arasındaki arazi davaları ve mahallerindeki uygulamalar ile temyiz kararlarının incelenmesi gerekmektedir.

A. İlk Temyiz Mahkemesi; Meclis-i Vâlâ

25 Şaban 1255/3 Kasım 1839 tarihinde Gülhane'de okunan Hatt-ı Hümayun ile Osmanlı Devleti'nde, padişah III. Selim'den (1789-1807) itibaren başlayan Batılılaşma hareketi, Sultan Abdülmecit'in tahta çıktığı 1 Temmuz 1839 tarihten başlamak üzere onun saltanatında en üst seviyesine ulaşmıştır. Tanzimat Fermanı'nın yayınlanmasından önceki döneme ait hukuk yani millî ve dinî hukuk kuralları ile fermanın yayınlanmasından sonraki yeni hukuk kuralları arasında farklılıklar ortaya çıkmaya başladı. Her ne kadar yeni yapılacak kanunlar için, "Şer'i kanunlara ve Kur'an hükümlerine", "kemaliyle riayet" olunur denilse de düalizm net bir şekilde açığa çıkmaktadır. Reşid Paşa, Müslim ve gayr-i Müslim tebaa arasındaki farklılığı

ortadan kaldıracak hukukî düzenlemeler yaparak, Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti üzerindeki baskısını hafifletecek, hatta Mısır Meselesinde Avrupalı devletlerin desteğini de alabilecekti.

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'ın ilanı öncesinde mahkemelerde esas itibarıyla sözlü yargılama usulü uygulanmakta olup kararlar kadı sicilleri veya diğer bir isimle şeriyye sicillerine kaydedilmekteydi⁴. Kadıların verdiği kararlara karşı başvurulacak bir üst kanun yolu ve mercii, düzenli bir örgütlenme şekli bulunmamakla beraber, hükümlerin tekrar gözden geçirilmesi mümkündür. Kısacası bu dönemde karar düzeltme ve yargılamanın iadesi gibi uygulamalar söz konusu değildi⁵. Daha doğrusu bu dönemdeki mahkeme kararlarının kontrolü hükümlerin hatalı ve hukuka aykırı verilmesinden çok kadıların herhangi sebeple hukuka aykırı davranışları esas alınmıştır⁶.

Osmanlı Devlet teşkilatında hukukî manadaki en önemli değişiklik, ticarî gelişmeler, hukukî sebepler, ıslahata duyulan ihtiyaç, merkezi otoriteyi güçlendirme eğilimi ve dış baskılar sonucu oluşumu kaçınılmaz bir hal alan 24 Mart 1838 tarihinde kuruluşunu tamamlayan Meclis-i Vâlâ ile başlamıştır⁷. Tanzimat Fermanı ile ilan edilen yeni prensiplerin uygulanması ve bunlara uygun yeni kanunlar yapılması işi yargı alanında devletin en yüksek yargı organı olan Meclis-i Vâlâ'ya havale edilmiştir⁸. Meclis-i Vâlâ Tanzimat Fermanıyla getirilen ceza hükümlerinin uygulanması görevini gerek bir bidâyet, temyiz ve istinâf mahkemesi olarak yerine getiren adli bir merci idi⁹. Meclis-i Vâlâ, 26 Eylül 1854 tarihinde Meclis-i Tanzimat'ın kurulmasıyla sadece yargı görevleri üzerinde kalan bir kuruluş şekline dönüşmüştür. Meclis-i Vâlâ 17 Muharrem 1285/10 Mayıs 1868 tarihinde kurulan ve günümüzde Danıştay'ın başlangıcı olarak kabul edilen Şurâ-yı Devlet'in kuruluşuna kadar birtakım değişikliklere uğramış ve tarih içinde kendisine düşen rolü

⁴ Osmanlı Mahkemelerinin işleyişi ve mahkemeler hakkında bkz. M. Akif Aydın, "Osmanlıda Hukuk", **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi I**, (Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1994, s.375-439; Halil İnalçık, "Mahkeme", **İ.A.**, VII, s.149-151; Ahmet Mumcu, **Hukuksal ve Siyasal Karar Organı Olarak Divân-ı Hünayun**, Ankara 1976.

⁵ Necip Bilge, "Karar Düzeltmenin İslam Hukukundaki Dayanağı", **Prof. Dr. Kemal Fikret Arık'a Armağan**, Ankara 1973, s.68-69.

⁶ Mustafa Gürbüz, **İslam Hukuk Tarihinde Kanun Yolu Olarak Temyiz Mahkemesi ve Osmanlı Devletindeki İşleyişi**, Ankara 2006, s.45, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

⁷ Bu konuda bkz. Mehmet Seyitdanlıoğlu, **Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ**, Ankara 1994; Ali Akyıldız, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform**, İstanbul 1993; Ekrem Buğra Ekinci, **Tanzimat Sonrası Osmanlı Mahkemeleri**, İstanbul 2004.

⁸ Gülhane Hatt-ı Hümayununda ortaya konulan hukuk ilkelerine göre yargılama olmaksızın hiçbir kimseye ceza verilmemesi konusu üzerinde titizlikte duruyorlardı. Tanzimat ile birlikte hazırlanan ceza kanununun uygulanmasını sağlıyordu. Tanzimat'ın gereklerini yerine getirmeyen devlet görevlileri Meclis-i Vâlâ'da yargılanıyordu. Bkz. M. Gürbüz, **a.g.t.**, s.60.; A. Akyıldız, **a.g.e.**, s.197; M. Seydanlıoğlu, **a.g.e.**, s.118.

⁹ Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'nin kuruluşu ve işleyişi hakkında geniş bilgi hakkında bkz. E. B. Ekinci, **a.g.e.**, s.142 vd.; Meclis-i Vâlâ'da sadece ölüm davaları değil sürgün, kürek ve pranga gibi davalar da temyiz edilebilmekteydi. Bkz. İbrahim Sivrikaya, "Osmanlı Devleti'nde Hukuk Kaide-lerinin Gelişimi ve Tanzimattan Sonraki Uygulanışı", **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi I**, İstanbul 1972, s.144.

hakıyla yerine getirmiştir¹⁰. Şurâ-yı Devlet ile birlikte Divân-ı Ahkâm-ı Adliye kurulmuştur¹¹. Divân-ı Ahkâm-ı Adliye'nin Nizamnamesinde "Divan yanlış bulunduğu kararları gerekçelerini göstererek ortadan kaldırır ve davanın yeniden görülmesi için işi, kararı bozulan mahkemeye veyahut uygun bulacağı başka bir mahkemeye gönderir" denmektedir¹². Nizamnamenin bu hükmü Türk Hukuku'nda ilk temyiz mahkemesinin esasını teşkil eden hüküm niteliğindedir.

B. Cerideler

8 Zilhicce 1284/1 Nisan 1868 tarihli nizamname ile kurulan Divan-ı Ahkâm-ı Adliye, Osmanlı Devleti'nde kurulduğu dönemdeki en yüksek mahkemesidir. Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'nin 13 Zilkade 1286/14 Şubat 1870 tarihli nizamname ile tesis edilen Temyiz Mahkemesi'nin hukuk ve ceza dairelerinin kararları 9 Nisan 1289/21 Nisan 1873 tarihinde ilk defa olmak üzere ve haftada bir defa olmak üzere basımı yapılan atik "Ceride-i Mahakim" in birinci sayısına dercedilmek suretiyle yayınlanmağa başlanmıştır¹³. Bu işlem 15 Mart 1292/27 Mart 1876 tarihine kadar üç yıl sürmüş ve dergi bu sürede 137 sayı basılmıştır. Bu dönemde dergiye 474 hukuk ve 262 ceza ilamı eklenmiştir. Üç yıllık bir sürenin ardından yeni "Ceride-i Mahâkim" adıyla 19 Haziran 1295/1 Temmuz 1879 tarihinden başlamak üzere haftada iki defa basılan, 22 Eylül 1317/5 Ekim 1901 tarihine kadar kesintisiz devam eden Ceride-i Resmîye adları ile 22 senede toplam 1153 sayıya ulaşmıştır¹⁴. Bu sayılarda temyiz mahkemesinin 43 umumi heyet, 88 istida dairesi, 2755 hukuk ve 862 ceza ilamı yayınlanmıştır.

"Ceride-i Mahâkim" yerine çıkarılan ve büyük dört sayfadan oluşan ilk sayısı 29 Eylül 1317/12 Ekim 1901 tarihinde yayımlanan mecmua II. Meşrutiyet'in ilanı ile 12 Temmuz 1324/25 Temmuz 1908 tarihinde kesintiye uğrayan "Ceride-i Mehâkim-i Adliye" yedi yıl sürede yayınlanan 696 sayıda temyiz mahkemesinin 14 heyet-i umumi, 149 istida dairesi, 100 hukuk ve 6 ceza ilamı neşredilmiştir¹⁵.

¹⁰ Meclis-i Valâ'nın geçirdiği evreler ve değişiklikler için bkz. Akyıldız, a.g.e., s.213 vd.; M. Seyitdanloğlu, a.g.e., s.52 vd.; Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VII**, Ankara 1988, s.144.E. B. Ekinci, a.g.e., s.145 vd.

¹¹ Divan-ı Ahkâm-ı Adliye hakkında geniş bilgi için bkz. Mehmet Akif Aydın, "Divan-ı Ahkam-ı Adliye", **DİA IX**, s.387.; Naci Ekşioğlu, "Danıştay", **Dr. A. Recai Seçkin'e Armağan**, Ankara 1974, s.315-335.

¹² E. Z. Karal, a.g.e., VII, s.167; Seçkin, a.g.e., s.11-12.; E. Buğra Ekinci, a.g.e., s.94.

¹³ Bu derginin Sultan Abdülaziz'in tahtının son yıllarında yayınlanmağa başladığı ve Rumi 9 Nisan 1289-Hicri 23 Safer 1290 Miladi ise 22 Nisan 1873 tarihlerinde olduğu kabul edilmiştir. Tarih çevirilerinden birer günlük hata vardır. Bkz. Ali Rıza Önder, a.g.m., s.121.

¹⁴ Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan sonraki dönemde yapılan düzenlemeler ve hukuk tarihi açısından önemli kayıtları kısaca görmekte fayda vardır. Bu dönemin en önemli yazılı kaynaklarının başında Birinci ve İkinci tertip Düsturlar gelmektedir. Osmanlı Devleti'nin ilk resmi gazetesi olan Takvim-i Vakayi, Temyiz Mahkemesi kararlarının yayınlandığı Ceride-i Mahâkim, Mecmua-i Mukarrerât-ı Temyiziyye, Ceride-i Adalet ve Ceride-i İlmiye gibi yayımlar önemlidir. Bkz. Sedat Bingöl, "Osmanlı Mahkemelerinde Reform ve Ceride-i Mahâkim'deki Üst Mahkeme Kararları", **Tarih İncelemeleri Dergisi, XX** (Temmuz 2005), İzmir 2005, s.19-38.

¹⁵ 27X40 cm ebadında olup her sayısı dört sayfadan ibarettir. Birinci hamur kağıda basılan gazete haftada iki defa yayımlanmıştır. İlk sayı 29 Cemaziyülahir 1319/29 Eylül 1317/12 Teşrinievvel 1901 Cumartesi günü çıkarılmıştır. 175. sayıda 24 Haziran 1903 tarihinde yayın sona ermiştir.

Meşrutiyet'in ilanından sonra "Ceride-i Mehâkim-i Adliye" yayınında on yedi ay kesintiye uğramıştır. Yeni yayınlanan derginin adı "Ceride-i Adliye" olarak on beş günde bir kere yayınlanmak kaydıyla 5 Kanunuevvel 1325/18 Aralık 1909 tarihinde ilk sayısı yayınlanmıştır. 20 Temmuz 1327/2 Ağustos 1911 tarihine kadar yayınlanan 40 nüshasında temyiz mahkemesinin yapmış olduğu yayınlar şu şekilde verilmiştir. 43 heyet-i umumi, 148 istida dairesi, 132 hukuk ve 117 ceza ilamı yayınlanmıştır¹⁶. Görüleceği gibi cerideler dört değişik isimle yayınlanmıştır. Bunların dışında her yıl yeterince temyiz kararı yayınlanamadığından ne tür kararın temyiz edildiği hakkında bilgi sahibi olunamamıştır. Yayınlanan ceridelerin fihristlerinin oluşturulmaması araştırmacılar veya okuyucular tarafından ceridelerin pratik kullanımını mümkün kılmamıştır. Makalenin konusu olan "Mukarrerat-ı Temyiziyye" dergisinde davalar neşredilirken oluşturulan fihristler sayesinde araştırmacılar veya ilgililer tarafından istenen konu ve başlıklardaki davalara daha rahat ulaşabilme imkanı sağlanmıştır. Osmanlı Devleti genelindeki mahkemelerden temyiz için yılda ortalama 15.000 davanın Temyiz mahkemelerine geldiği anlaşılmaktadır. Bu davalar ceza, hukuk dairesi ve heyet-i umumiye olarak tasnif edilmekte ve bu başlıklar altında değerlendirilmekte idi. Bu kararlardan bir kısmı temyizde görüşülmesi gereksiz görülerek ayrılmaktadır. Dergide örnek teşkil edebilecek şekilde seçilmiş olan davalar yayınlanmıştır. Temyize gelen her davanın yayınlanmaması sayesinde gereksiz hatta bilgi kirliliğine yol açabilecek bir durumun önüne geçerken kullanımı zor kalın ciltlerin oluşması da engellenmiştir. Esasında tarihçi açısından bakıldığında her dava sosyal hayat açısından oldukça önemli bir malzemedir. İdari, ekonomik ve sosyal hayatın birçok yönünü bu mahkeme kayıtlarında bulmak mümkün olacak iken sadece seçme örneklerle yetinmek zorunda kalınmıştır.

Bkz. Ali Rıza Önder, *a.g.e.*, s.125 vd.

¹⁶ Tarihlerde birtakım farklılıklar olmakla beraber bkz. Ali Rıza Önder, *a.g.e.*, s.130 vd.

Tablo: 20 Temmuz 1327/2 Ağustos 1911 tarihine kadar yayınlanan ce-rideler

	Mecmua sene-i devamı	Devre-i intişâriyesinde muhtevi bulunduğu mukarrerat				Yekün	Bir seneliğine isabet eden miktarı				Yekün
		Ceza dairesi	Hukuk dairesi	İstida dairesi	Heyet-i umumiye		Ceza dairesi	Hukuk dairesi	İstida dairesi	Heyet-i umumiye	
Ceride-i mahakim Numero 1-137 Min:9 Nisan 1289 İla: 15 Mart 1292	3	262	474	-	-	736	87	158	-	-	245
Ceride-i mahakim Numero 1-1154 Min:19 Haziran 1295 İla:22 Eylül 1317	22	862	2755	88	43	3748	39	125	4	2	170
Ceride-i mahakim-i Adliye Numero 1-696 Min:29 Eylül 1317 İla:12 Temmuz 1324	7	6	100	149	9	269	1	14	21	1	38
Ceride-i mahakim-i Adliye Numero 1-40 Min:5 Kanun-u evvel 1325 İla:20 Temmuz 1327 Elan devam itmekte idüğü	1-7/12	117	132	148	43	440	74	83	93	27	277
Cümle yekün mukarrerat	33-7/12	1247	3461	385	100	5193					

Mukarrerât-ı Temyiziyye'nin ilk sayısında verilen bu bilgiler 1327/1911 yılında derginin devam ettiğini göstermektedir. Derginin 10 Mart 1330/23 Mart 1914 tarihli 104. sayısından itibaren çok önemli bir yayına başladığı anlaşılmaktadır. Bu sayıda Cumhuriyet'in ilanı sonrasında Türk Medeni Kanunu olarak kabul edilen İsviçre Medeni Kanunu'nun Türkçe çevirisinin yapılmağa başlandığı bö-

lündür. “İsviçre Kanun-u Medenisi” yayımdan on iki yıl sonra yeni kurulan devlet tarafından birtakım düzenlemeler yapılarak kabul edilmiştir¹⁷. Dergi Kanunuevvel 1332/Aralık 1916’da 153. sayıda kesintiye uğramıştır. 1338/1922 yılında sayı bir denilerek yeniden yayına başlanmıştır.

Tablodan anlaşılacağı üzere mahkemelerin temyiz kararlarını dört devreye ayırmak mümkündür. Bu dört dönemde yayınlanan kararların yıllık toplamı 277 adedi geçmemiştir. Bu sayının haricinde kalan pek çok temyiz kararı da yayınlanmamıştır. Ayrıca ceridelerde resmi tevcih ve tebligatlar, umumi yazılar, ilanlar da bulunmaktadır. Bundan dolayı bazen temyiz kararları değişik ve birbirinden farklı maddeler arasında sıkışıp kalmıştır. Üstelik yayınlanırken fihristlerinin ilmi esaslara göre yapılmaması, bir mesele üzerine tetkik ve mütalaa yapmak isteyenlerin yararlanması açısından müşkülata sebebiyet vermekte idi.

C. Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Dergileri

Bir davada hüküm mahkemesince verilen son karar yani hükümlerle, taraflar arasındaki ihtilaf sona ermiş kabul edilir. Fakat aleyhine karar verilmiş taraf kararın bir daha incelenmesini talep edebilir. Mahkemelerde hakimlerin verdiği kararlar doğru ve hukuka uygun olsa bile, tamamen veya kısmen kaybetmiş olan taraf hakimin yanılgı olabileceğini düşünebilir. Bu talep mahallî mahkemelerce verilen kararın bir üst mahkemece incelenmesi “kanun yolu”dur yani temyizdir¹⁸. Temyiz, nihayetinde insan olan ve her insan gibi hata yapabileceği savından hareket edilerek hâkimlerin verdiği kararların kontrolünü sağlamak esasında hareketle konmuştur. Temyiz ile olası hatalı mahkeme kararlarının önüne geçilmiş olacaktır. Ülkenin farklı coğrafyalarında benzer davalarda birbirinden çok farklı hükümler verilmesi ancak bu tür bir denetim mekanizmasının varlığı ile engellenebilirdi. Her ne kadar davaların kesin olarak sonuçlanması temyiz için yapılan itiraz ile uzamakta ise de adaletin doğru olarak tecelli etmesini sağlamaktadır. Temyiz kararları da yayınlanmak suretiyle, ülkenin farklı mahkemelerinde, mahkemelerin görev alanlarına giren konular ile birbirine çok benzeyen davalarda çok farklı kararlar verilmesi önlemiş olmaktadır. Usul açısından ise mahkemelerdeki farklı uygulamaların da önüne geçilmiş olacaktır.

Temyiz kararları, Osmanlı Tarihi’nin son dönemlerinde Tanzimat Fermanı’yla başlayan hukukî manada değişikliklerin, ülkenin farklı bölgelerindeki mahkeme kararlarındaki uygulamalarını görmek açısından oldukça önemlidir. Nizamnamelerin yayınlanmasıyla her şey bitmemektedir. Ülkenin değişik bölgelerinde bu nizamnamelerin halk ve yöneticiler tarafından ne şekilde algılandığı ve uygulandığını görmek gerekir. Mahkemeler de bu kanunlara göre hükümlerin verildiği mercilerdir. Mahkemelere benzer konularda gelen müracaatlara aynı veya birbirine çok yakın hükümlerin verilmesi sağlanmış oluyordu. Temyiz kararlarında aynı hususta birbirinin benzeri durumunda olan iki aynı örnek karar yoktur. Bütün kararlar

¹⁷ Mütercimi Muallimin-i Hukuk’tan ve Selânik Mahkemesi âzâ-yı sabıkasından Dr. Nazret Haçeryan’dır. Bkz. Ali Rıza Önder, **a.g.e.**, s.132 vd.

¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti döneminde temyizden sonra varılan hükümde aleyhine hüküm verilen şahıs adaletsizlik olduğuna kani ise bu kararı düzeltme talebine gidebilmektedir. Bkz. Ömer Berki, “Kara Düzeltme Müessesesi”, **Dr. A. Recai Seçkin’e Armağan**, Ankara 1974, s.143 vd.

birbirinden farklı konularda olan kararlardır. Fakat konu itibarıyla zaman zaman birbirinin içine giren konular da mevcuttur. Bunlar tekrar mahiyetinde hükümler değildir. Bu tür olanların çoğunda birbirleriyle bağlantı kurulması için önceki yayınlanmış olan temyiz kararının tarihi, numarası ve sayfa sayısı verilmiştir. Bu açıdan Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye kararları sadece hukuk tarihçileri değil sosyal bilimcilerin tamamı açısından incelenmesi gerekli metinlerdir.

İncelenen temyiz kararları altı cilt halinde yayınlanmıştır. Adliye Nezareti'nin ihşaiyât ve müdevvinât müdirliği tarafından tertip edilen ciltler hukukî açıdan oldukça kapsamlı bilgiler içermektedir. Öncelikle incelenen kayıtların bibliyografik bilgilerini vermekte fayda vardır.

1- Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330. Toplam 574 sayfadır. Temyiz kısmı 507 sayfadan ibarettir. Temyiz kararı olarak 214 adet numaralandırılmıştır. Rumi 1327/Miladi 1911 senesine ait hukuk kısmı temyiz kararları olduğu daha önceki kısımlarda belirtilmiştir. Kitabın son kısmında açıklamalı fihrist oluşturulmuştur. Açıklamalı olduğu için sadece fihriste bakarak hukuki uygulamanın ne olduğu hakkında bilgi edinmek mümkündür.

2- Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331. Toplam 640 sayfadır. Fihrist kısmı 571-640 sayfalar arasındadır. 1-569. sayfalar arası ise temyize gelen mahkeme kayıtlarının olduğu sayfalardır. Temyiz kararlarının sayısı 247 adettir.

3- Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt III, 1329, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1332. Toplam 449 sayfadır. Bunun fihrist kısmı 401-449 sayfalarda kayıtlıdır. Temyiz kısmı ise 1-399 sayfalar arasında olup toplam 170 adet temyiz davası kaydedilmiştir.

4- Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt IV, 1330, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331. Mecmuanın temyiz kısmı 439 sayfa olup 209 adet temyiz kararı kaydedilmiştir.

5- Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt V, 1331, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332. Toplam temyiz kısmı 367 sayfadır. Temyiz kararı 156 adet olarak kaydedilmiştir.

6- Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt VI, 1332, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332. Bu cilt toplam sekiz cüzden oluşmuştur. Toplam 260 sayfadan oluşan bu cüzlerde 110 temyiz davası kaydedilmiştir. Diğer ciltlerden ayırt edici özelliği cüzlerin başında veya sonunda fihrist şeklinde ana başlıklar belirlenmiş ve konuların bulunduğu sayfalar da gösterilmiştir.

Ç. Dünyada Temyiz Mahkemeleri

Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye'nin birinci cildinde dünyanın değişik ülkelerinde temyiz sisteminin ne şekilde oluştuğu hakkında bilgi verilmiştir. Diğer bir bakış açısıyla mecmuanın yayınlanma gerekçelerini ortaya koymakta ve dünyadaki temyiz mahkemeleri ve karar örnekleri sıralanmaktadır. Mahkemelerde verilen kararlarda son sözün temyiz makamında olması dolayısıyla önemli olduğu dile geti-

rilmektedir. Ayrıca temyiz mahkemelerinin kanun hükümlerinin uygulanmasında mahkemeler arasındaki farklılıkları önlemeye yönelik olduğu belirtilmiştir.

Temyiz kararlarının yayınlanması uygulamasının ilk örnekleri Fransızlar tarafından Fransız İhtilali'nin hemen sonrasında başlanmıştır. Fransızlar temyiz kararlarını "Bulletin des arrêts de la Cour de Cassation" adı altında yayınlamışlardır. İngiltere'de mahkeme kararlarının temyiz makamında lortlar kamarasının adliye komisyonu vazife görmektedir. İtalya'da temyiz kararlarının yayınlanmasının söz konusu olmadığı fakat Fransa'da yayınlanan Dalloz, Sirey, Pandectes mecmualarında yayınlanan kararların mühimlerinin seçilerek alındığı anlaşılmaktadır. Avusturya'da da temyiz kararları düzenli olarak yayınlanan resmi mecmua olmakla birlikte bu mecmuaya da kararların mühimleri alınmıştır. Belçika'da temyiz kararları Pasicrisie adıyla yayınlanan bir mecmuada toplanmıştır. Almanya'da temyiz kararları XX. yüzyılın başlarından itibaren yayınlanmağa başlanmıştır. Rusya Senatosu'ndan verilen temyiz kararları her sene büyük bir cilt halinde resmi olarak neşredilmiştir.

D. Yetkili Mahkemeler ve Temyiz Konuları

Tanzimat'ın ilanından sonra mahkemeler çalışma alanlarına göre sınıflandırılmıştır. Mahkemeler yetkileri dahilinde olan davalardan başkalarına bakamazlardı. Böyle bir olay cereyan ettiğinde temyizden merci' yani rücu edilecek dönülecek yer anlamına gelen bu başlık altında dava ilgili mahkemeye iade edilmektedir. Merci' başlığı ile hangi mahkemelerde ne tür davaların görülebileceğine dair bilgiler verilmiştir. Bu bilgilerin olmasına rağmen mahkemeler kendi ilgi alanları dışında olan davalar hakkında hükümler vermişlerdir. Temyizde mahkemelerin yetkisiz oldukları halde hüküm vermiş oldukları davalar tekrar ilgili mahkemede görülmek üzere iade edilmişlerdir. Bunlardan bazıları şu şekildedir. Nizamiye Mahkemeleri akarât, rehinli alacak, mehcuriyet (bırakma unutm), icareteynli vakıfların icare-i muaccesinin tahsili, icareteynli vakıfların tasarrufu ve köyler arasındaki hudud ve benzeri davalarına bakmaktadır. Şer'i Mahkemeler sahih vakıf, vakıf gelirleri, vakıf akarları üzerine haciz, icareteynli vakıf ve tahrir olmayan tereke aleyhindeki davalarla ilgili hükümler vermektedirler. Hukuk mahkemeleri açık bonolar, emre muharrer senetler ve şirket-i mezâri davalarına bakacaklardır. Ticaret mahkemeleri emre muharrer senetler ve tütün rejisi aleyhindeki tazminat davalarına bakmaktadır. Umumi mahkemeler hükümetle fertler arasındaki davaları yürütmektedir. Şer'i mahkemede görülen tasarruf davası devam ederken Nizamiye Mahkemesi'nde aynı mülk üzerindeki icar davasını tehir etmektedir. Görüleceği gibi mahkemeler arasındaki yetki karmaşası da böylece giderilmiş olmaktadır.

Temyiz kararları numaralandırılıp fihriste belirlenmiş olan konu başlıklarına göre oluşturulmuştur. Bu konu başlıklarından bazıları şu şekildedir;

Ağıl	Edirne Teşkilât-ı Mahakim	Hududnâme
Ahva-i Meriye	Ehl-i Hibre Tedkikatı	Hukuk-u Şahsiye
Aksa-yı Ümrân	Emanetçilik	Husumet
Alamat-ı Farika	Emre Muharrer Sened	Hücece-i (hüccet) Şer'iyeye
Arazi-i Emiriye	Emvâl-i Gayr-i Menkule	Hükm
Arazi-i Mevkufe	Emvâl-i Ticariyenin Devri	Hükümlerin Hükümü
Bağ	Ebniya	İade-i Mahkeme
Başlık	Encümen-i Adiliyye	İbra
Bedel-i oşır	Erbâb-ı Vukûf	İcare
Belediye,	Esbâb-ı Hükm	İcare-i Zemin
Beslemek Şartıyla Ferâğ	Esbab-ı Mecbure	İcar-ı Akar
Bey'	Eşcar	İcra
Beyyinât	Evkâf	İcra-yı Mevkût
Cinayet-i Hayvan	Fabrika Tahtası	İflâs
Ciro	Faiz	İhtâr
Çanak Çömlek	Faiz Mukavelesi	İhyâ
Çek	Fek-i Hacz	İkâmetgâh
Çıraklık Maaşı	Gasb ve İtlâf	İkrâr
Dâhil-i Dava	Gasp	İkrârda Kezb
Dava	Gedikler	İkrâr-e-i Şehâdet
Dava vekilleri	Güzeşte	İlamât
Dava-yı hadise	Hacr	İltizâmât
Def' Davası	Hacz	İmtiyazat-ı Ecnebiyye
Defter-i Kassam	Hakk-ı Karar	İrade-i Seniyye
Devâir-i Resmîye	Hakk-ı Mücra ve Misil	İsdâr
Deyn için Emvâl-i Gayri Menkulenin Furuhtu	Hakk-ı Mürur	İstidalar
Divan-ı Gayr-ı Muntazama Kanunu	Hakk-ı Rüçhan	İstihkâk Davası
Divan-ı Müştereke	Hakk-ı Şübr ve Şufa	İstimlak
Divan-ı Ticariye	Hakk-ı Tarîk	İstinaf
Divan-ı Umumiye	Havale	İştika-i anı'l-hükkâm
Divan-ı Umumiye İdaresi	Hazine Davaları	İtfaiye
Duyun-u Şahsiyye	Hibe	İtirâz-ı ali'l-hükm
Ecnebi	Hitan ve Ceryan	İtirâzü'l-gayr
	Hububat	Kab

Kantar Resmi	Mürur-u Zaman	Tazminat
Karantina	Müsadere	Tebliğât
Kavaid-i Kile	Müzayede	Tebliğ
Kavm-i Mahsur	Nahiye Meclisleri	Temerrüd
Kaza	Noksan kıymet	Temyüz
Kaza-i Terk	Orman	Tenâkus
Kefâlet	Polîçe	Tenâzu bi'l-eda
Keşf	Protesto	Tensikât
Komisyonculuk	Rehn	Tercih-i Beyyinât
Kontrato	Reji	Tereke
Maden	Sabâvet	Terkîn-i Hat ve Hâtm
Mahâkim-i Gıyâbiyye	Sahtelik İddiası	Teşkilât-ı Mahâkim
Mahâkim-i İbtidaiyye	Salahiyet	Tevatür
Mahâkim-i Sulhiyye	Sefainin Furuhtu	Tezkiye
Mahâkim-i Şer'îyye	Sekene	Ticâret mahâkim
Mahâkim-i Ticariyye	Senedât	Ticaretgâh
Mahâkim-i Umumiyye	Senedât-ı Tasarrufiye	Ücret
Mahlûlât	Sukût-u Dava	Vasiyet
Makarr-ı Nisvân	Sulh Hakimleri Kanunu	Vazife ve Salâhiyet
Maliye	Sulh Mahkemesi	Vaziyet
Maliye Hukuk Muşavirle-riyle Dava Vekilleri	Sulh-u Mahakim	Vedia (emanet)
Meclis İdare Kararı	Şahâdet	Vefai firâğ
Merci'	Şerik	Vekâlet
Meri	Şirket	Vekil-i Münhasır
Mesmu Olmayan Dava	Ta'ahhüdât ve Mukâvelât	Veraset
Mesuliyat	Tâbiyet	Vesâyet
Mezahib	Tahlîf	Yemin
Muadil-ü'l-istiklâl	Tahvil-i Müllk	Yemin-i İztihzâr
Muahedât	Takas	Yoklama
Mukataa	Taksim	Yoklama kaydı
Mukavelât	Talak İddiası	Zaim-i Şer'î
Muvazaa	Tapu Senedâtı	Zarar ve Zıyan Davaları
Müddei-i Umumi	Tarih-i Şemsi	Zeytünlük
Mümeyyizler	Taviz	Ziraat Bankası

Fihristte de belirtilen konu başlığından sonra görülen davanın özelliğine göre alt başlıklar da konulmuştur. Bazı kayıtlarda birden fazla alt başlığın olduğu görülmektedir. Alt başlıkların karşısına bir özet yazılarak davanın doğrusunun ne olması gerektiği belirtilmiştir. Bazen temyizde incelenen davanın onaylanmasına rağmen özetle yazılmıştır. Bu da sadece yapılan yanlışları ortaya koymak değil ülke genelinde yararlanılacak örnek kararların seçildiği tezini desteklemektedir. Kısa bir paragraf ile olayın kanuni olarak ne şekilde olması gerektiği ve alınan karar yanlış ise hangi kanun maddelerine dayandırılması gerektiği belirtilen özet verilmiştir. Bu kanun maddeleri fihrist kısmında da belirtilmiştir. Temyiz kararları arasında yayınlanan bazı kanun ve nizamnameler, Kavânin ve Nizâmât, Emlâk Sarf Nizamnamesi, Aşar Nizamnamesi, İtfaiye Kanunu, Taşocakları Nizamnamesi ve Nüfus Kanunu'dur.

Temyizin onaylanmış olduğu tarih müstakil olarak ortaya yazılmıştır. Davanın temyizde hukuk veya ceza kısımlarından hangisinde değerlendirildiği de eklenmiştir.

Birinci paragrafta davalı ve davacılar açık adresleri ile kaydedilmişlerdir. Davanın görüldüğü mahkeme, tarihi ve dava numarası verilmiştir. Temyize müracaat eden taraf ve tarafın temyiz etme gerekçesi açık olarak kaydedilmiştir.

İkinci paragrafta mahkemenin kısa seyri ve verdiği karar belirtilerek temyize gerekçesi olan kararın eksiklikleri ortaya konmaktadır.

Üçüncü paragrafta heyet tarafından müzakere edilen kararın gerekçeleri ile beraber mahkemede görülmek üzere reddine veya kabulüne karar verildiği belirtilmiştir. Temyizde kararın müttelifan veya ekseriyetle alındığı da belirtilmiştir.

F. Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye'de Bulunan Toprak Davalarına Dair Temyiz Örnekleri

Arazi davalarının örnek olarak seçilmesi günümüzde birçok mahkemede elli-altmış yıldan beri süren toprak davalarının bulunması ve bazı davalarda Osmanlı Devleti dönemine ait hukuk kurallarının, davaların sonuçlanmasında müracaat edilmesi dolayısıyladır. Dedenen toruna adeta miras olarak kalan davaların başında toprak davaları gelmektedir. Diğer davalık hadiseler hemen hemen Cumhuriyet'in ilanıya yeni hukuk sistemleriyle hükümlerini yitirmişler veya çözümlenmiştir. Fakat toprak davalarının bir kısmında, hala ülkenin bazı noktalarında kadastronun yapılamamış olması dolayısıyla davanın özelliğine göre Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki arazi kanunları ile ilgili uygulamalara müracaat edilmek zorunda kalmaktadır.

Arazi ile ilgili davalarda mahkemede davanın görülebilmesi için anlaşmazlığa konu arazinin nevinin davacı tarafından arazi kanunnamesinin dördüncü maddesine göre ortaya konması gerekmektedir¹⁹. Vakıf davalarında ikamat-ı mevkufe-i

¹⁹ Arazi kanunnamesi 1858 4. madde bulunacak ve buraya yazılacak.; Müzayedeye çıkacak olan boş arazinin de nevi tespit edilmeden karar verilmemelidir. 23 Eylül 1330/6 Ekim 1914 tarih ve 100 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt IV, 1330**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331, s. 202.

mahlule aid olanlar Nizamiye mahkemelerinde görülmelidir. 9 Cemaziyelahir 1287/6 Eylül 1870 tarihli nizamnameye tabi olan icareteynli müstagalat-ı mevkuftenin mahluliyetinden dolayı tahliyesine müteallik davaya Nizamiye mahkemesi bakmalıdır. Evkaf-ı sahihadan olup inşaatla alakalı olanların müracaat makamı Şer'i mahkemelerdir. Özellikle vakıf arazilerinde davanın görülmesi için vakfın nevi önemlidir. Vakıf arazi "evkaf-ı sahihadan" veya "tahsisat kabilinden" ise dava Şer'i mahkemede görülmelidir. 23 Nisan 1327/6 Mayıs 1911 tarih ve 62 numaralı temyiz kararı ile arazi-i mevkuftenen olan yer için Bidayet mahkemesi hüküm vermiştir. Fihrist için belirlenen sözcük veya ana başlık "arazi"dir. "Arazi-i Mevkufe – Mercî muhakemenin ta'yini için nev'-i arazinin müddeiden lüzûm-u istizahı" notu düşünülmüştür. Dava konusu arazi hakkında verilen kararlar ilgili bir özet çıkarılmıştır. Burada davacının söz konusu davalı arazi hakkında vakıf arazidir diye iddia ettiği takdirde, Arazi Kanunu'nun 4. maddesine müracaat edilmelidir. Arazi evkâf-ı sahihadan mıdır?, yoksa tahsisat kabilinden midir? Bu konuda davacının izahatına müracaat edilmektedir. Arazi evkâf-ı sahihadan olduğu beyan edilirse dava Şer'i mahkemece görülmelidir. Arazi tahsisat kabilinden vakıf ise davacının ne sıfatla dava ettiği kendisinden izahat ile istenmelidir ve ona göre karar verilmelidir.

Siird'in Suk Mahallesi'nde oturan Musa ve Abdullah kardeşler ile Siird Kasabası'nın Hasankeyfli köyünde ikamet eden Hüseyin arasında cereyan eden dava Bidayet mahkemesinde 18 Haziran 1327/1 Temmuz 1911 tarih ve 40 sayılı ilamla sonuçlanmıştır. Musa ve Abdullah isimli kardeşler verilen hükmü kanuna uygun olarak zamanında temyiz etmişlerdir. Davanın kısa özetinde mütevellî olan Hüseyin'in iddiasına göre atası Hacı Ahmetü'l-muhtaç evkafının bir tarlası Musa ve Abdullah tarafından fuzulî işgal edilmektedir. Mahkemede karar Musa ve Abdullah'ın mahkemeye gelmemeleri dolayısıyla gıyaplarında alınmıştır. Hüseyin arazinin uzun süredir cetlerine ait ve vakıf olduğuna dair mahkemede şahadet edecek şahitler getirtmiştir. Mahkemede ailesi tarafından vakıf olan tarlanın uzun süreden beri icara verildiğini ispatlamıştır.

İkinci kısımda, dava Ahmetü'l-muhtaç vakfı Mütevellîsi Hüseyin lehine onaylanmıştır. Musa ve Abdullah ise temyiz müracaatlarındaki itirazlarında arazinin kırk yıldır ailelerine ait olduğunu, ellerinde vergi kayıtları mevcut olup tapunun dedeleri Abdurrezzak ve babaları Mustafa adına kayıtlı bulunduğunu beyan etmişlerdir. Arazinin vakıftan kiralandığına dair iddia için ise ortada bir mukavele olmadığı anlaşılmıştır. Musa ve Abdullah kardeşler, şahitler ile tarlanın vakıf tarla olduğu ve kendilerinin tarlayı tasarruflarının engellenmesine dair alınan kararın kanuna aykırılığından dolayı davanın reddini talep etmektedirler.

Üçüncü bölümde ise dava temyiz kurulunun önüne gelmekte ve alınan kararın neye göre alındığı sonuç kısmı ile beraber yazılmaktadır. Her ne kadar dava bir hukuk kuralına dayandırılarak sonuçlandırıldıysa da, davacı kardeşler yazmamış olmalarına rağmen arazinin evkâf-ı sahihadan mı yoksa tahsisat kabilinden mi olduğu arazi kanununun dördüncü maddesine göre ortaya konmamıştır. Evkâf-ı sahihadan ise davanın görüleceği mahkeme Şer'i mahkemedir. Tahsisat kabilinden ise davacının sıfatının ne olduğu ortaya konmalıdır. Verilen hüküm temyiz heyeti

tarafından oy birliği ile red edilerek yerel mahkemeye iade edilmiştir²⁰. Görüleceği gibi sonuç kısmı temyiz kararının başlangıç kısmında kısaca özetlenmektedir. Dava usul yönünden bozularak tekrar incelenmesine gerek duyulmuştur.

15 Mayıs 1327/28 Mayıs 1911 tarih ve 81 numara ile kayıtlı davada merci kararına varılmıştır. Davanın usulüne uygun olarak ilgili mahkemede görülmesi gerekmektedir. “Rakabe-i vakfa müteallık dava” olarak değerlendirilmiştir. Özette ise, “Rakabe-i vakfa müteallık davanın tedkik ve ruyeti muhâkim-i şer’iyyeye aiddir” kaydı düşülmüştür. Hukuk dairesinde temyiz edilen dava Orman Nezareti ile Tavas kasabasının Sazak köyünden Cin Yusufoglu Osman Ağa arasında cereyan etmiştir. Tavas Bidayet mahkemesinin 10 Teşrinievvel 1327/23 Ekim 1911 tarih ve 13 numaralı ilamı, Orman Nezareti vekili Hacı Abdullah Efendi tarafından temyiz edilmiştir. İlam özetinde ise; Nezaret vekili Süleyman Salim Efendi mahkemeye müracaatla nezaret adına kayıtlı Sened-i Hakani’ye göre kazadaki Eskere Çiftliği müsteciri Osman Ağa adına vermesi gereken aynı zahire ve nakdi bedele itiraz etmiştir. Çiftliğin sınırları ilamda belirtilmiştir. Tavas Bidayet mahkemesi, davacı Orman idaresinin müstecire müdahalesinin önlenmesine dair Mecelle’nin 1836. maddesine dayanarak karar vermiştir.

Davacı itirazında ise Eskere çiftliğinin Evkâf-ı sahihadan olduğunu, hasım olan Osman Ağa’nın tasarrufu vakıftan yapmış olmasına rağmen davanın Şer’i mahkemece görülmesi gerekirken, Tavas Bidayet mahkemesi bu konuda yetkili mahkeme olmadığı halde davaya bakmış ve hükme varmıştır. Orman idaresi davanın iptal edilerek Şer’i mahkemede tekrar görüşülmesini talep etmektedir. Temyizin kararı da oy birliği ile davanın Şer’i mahkemede görülmek üzere reddi yönündedir²¹ Vakıf davalarında davanın görüldüğü esnada vakıf akarının mahkeme teşkilat kanununun 65. maddesine göre vakıflardan mutlaka temsilci olmalıdır²².

Vakıfların akarları üzerine haciz konması Nizamiye mahkemesinin yetkisindedir. Şişli’de Büyükdere caddesinde sakin Ohannes ve Loçika Kadın ile Evkâf Hümayun arasındaki dava Dersaadet İstinaf mahkemesi hukuk kısmında görülmüştür. Hâlbuki Mahkeme Teşkilat Kanunu’nun 7. maddesine göre “Vakf akarı üzerine mevzu hacz ihtiyatının fekki mehâkim-i nizamiyeye aittir”. Temyiz kararı 22 Mayıs 1327/4 Haziran 1911 tarih ve 85 numara ile kaydedilmiştir ve davanın ilgili mahkemeye iadesine oy birliği ile karar verilmiştir²³.

27 Cemaziyelahir 1320/1 Ekim 1902 tarihi bila sened-i hakani bey’ ve şera davaları ile ilgili olup bu tarihten sonraki davalarda mutlaka sened sorulmalı ve aranmalıdır. Emlak ve arazi davalarının satışından kaynaklanan davalarda mahke-

²⁰ **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s. 152-154.

²¹ 81 numaralı karar için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s. 192-194.

²² 6 Kanunusani 1331/19 Ocak 1916 tarih ve 134 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziye Hukuk Kısmı Cilt V, 1331**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, s.314 vd. Ayrıca 28 Kanunuevvel 1327/10 Ocak 1912 tarih ve 189 numara ile 476. sayfadaki temyiz kararı örnek olarak gösterilmiştir.

²³ 85 numaralı karar için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.201-206.

meye sened-i hakani ibraz edilmediği takdirde dava dinlenilmemelidir²⁴. Bazı temyiz kararlarında da bu husus yumuşatılarak resmi dairelerden sened sorulmalıdır diye sonuca varılmıştır²⁵. Emvâl-i gayr-i menkul satış işlemlerinde sened-i hakani olmaksızın satış işleminin olmayacağı 27 Cemaziyelahir 1320/1 Ekim 1902 tarihli irade-i seniyyenin yayınlanmasından sonra mümkün olmayacağı belirtilmiştir²⁶. Resmi senede karşı ibraz olunan mübayaaa senedin etki derecesinde irade-i seniyye tarihinden itibaren düzenlendiği anlaşıldığında resm-i sened Usul-u Muhakeme-i Hukukiye Kanununun 76. maddesine göre esas alınmalıdır²⁷. Mahkemelerde görülen davalarda resmi senede karşı yapılacak şahidlik geçerli değildir²⁸. Özel mülkiyetin oturması için çıkarılan nizamnamelerde mahkemelerde kullanılmıştır. 28 Recep 1291/10 Eylül 1874 tarihli Emlak-ı Sarf Nizamnamesinin 1. maddesine göre de “senedsiz emlak tasarrufu memnudur”²⁹.

Boş yani mevad olarak adlandırılan arazilerin izin alınmaksızın tarım arazilerine çevrildiği durumlarda dava esnasında sened aranmamalıdır³⁰. Bu husus Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde tarım arazisi ve yerleşmeye yönelik teşviki sağlamak için boş arazileri kullanımını sağlamaya yönelik çalışmadır. Davacıların

²⁴ 2 Haziran 1327/15 Haziran 1914 tarih ve 93 numaralı temyiz kararı İzmir'de cereyan etmiştir. Bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I**, 1327, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.219-222; 27 Kanunuevvel 1328/9 Ocak 1913 tarih ve 208 numaralı Lazistan Sancağı Rize kazası Bidayet mahkemesi kararıdır. 27 Cemaziyevvel 1327/16 Haziran 1909 tarihinden sonra emlak ve arazi davalarında senedsiz alış ve satış yapılamayacağı hakkındaki karar için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II**, 1328, “Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s. 476-478.

²⁵ 9 Temmuz 1332/22 Temmuz 1916 tarih ve 66 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt VI**, 1332, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, s.157 vd.; Bir başka temyiz kararında ise tasarruf davalarında kayd-ı hakaninin sorulması icap edeceği belirtilmiştir. 20 Eylül 1332/3Ekim 1916 tarih ve 93 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt VI**, 1332, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, s.222

²⁶ “Bila sened-i hakani bey’ ve şerâ davasının memnuiyet-i istimai habbeye şamil değildir.” 3 Kanunuevvel 1327/16 Aralık 1911 tarih ve 184 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I**, 1327, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.425-426.

²⁷ 6 Şubat 1327/19 Şubat 1912 tarih ve 200 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I**, 1327, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.470.

²⁸ 1 Nisan 1328/14 Nisan 1912 tarih ve 28 numaralı Halep vilayeti Ayıntab kasabası İbn-i Eyüb mahallesinde geçen dava için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II**, 1328, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s.60-61; Bunun benzeri veya farklı uygulaması “Senede karşı olan senedin zayii hasebiyle şuhud-u istima olunamaz.” denilmektedir. 21 Temmuz 1331/3 Ağustos 1915 tarih ve 69 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt V**, 1331, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, s.161 bu hususa atf olarak 5 Mart 1328/18 Mart 1912 ve 4 numara sayfa numarası 9 olarak gösterilmiştir. 9 Temmuz 1329/22 Temmuz 1913 tarih ve 77 numara ve 177 sayfa numaralı temyiz kararları dipnot ile gösterilmiştir.

²⁹ 8 Haziran 1330/21 Haziran 1914 tarih ve 52 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt IV**, 1330, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331, s.107.

³⁰ “İzn ve ruhsat alınmayarak açılıb tarla ittihaz olunan mahaller için mutasarrıfından tarih zabt ve imardaki tağu mesel alınarak kendisine ihale kılınacağı tapu senedatı hakkındaki talimatın 2 Şaban 1276/24 Şubat 1860 tarihli ve 5 nci maddesi icabındandır.” 9 Kanunuevvel 1331/22 Aralık 1915 tarih ve 123 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt V**, 1331, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, s.286 vd.

mahkemeye sened ile müracaatları arazi üzerinde yerlerini bulunması işleminin sadece bir ön aşamasıdır. Elinde bulunan sened ile mahkemeye müracaat eden kişi senedin göstermiş olduğu mahallinin arazi üzerinde uygulamalı olarak göstermelidir³¹. Arazide hak iddia edenler yani araziyi kullananlar sınırlarını da bilmelidir mantığından hareket edilmiştir.

28 Mayıs 1327/10 Haziran 1911 tarih ve 89 numaralı temyiz kararında bedeli belirlenmemiş olan mülklerle ilgili davalara, Mahkeme-i Teşkil Kanunu'nun 25. maddesine göre vilayet İstinaf mahkemelerinin bakması gerekmektedir. Ortak yani müşterek kullanılan arazilerin kıymetinin belirlenmesinin gerçekleştirilemediği hallerde de vilayet İstinaf mahkemeleri yetkilidir. Tarsus Kazası, Kızıl Murad mahallesinde ikamet eden Salih Cebare ile Cami-i Cedid mahallesinde oturan Şurbizade Kemal Efendi'nin ortak tasarruf ettikleri arazileri üzerine çıkan anlaşmazlık, Tarsus Bidayet mahkemesinde karara bağlanmış fakat ilam vilayet mahkemesinde görülmediği için fesh edilmiştir. Daha sonra Salih Efendi ortağı olduğu arazinin bölünmesini talep etmiştir. Mersin Bidayet mahkemesinde görülen davanın esasının bedeli belirlenemeyen mülklerle ilgili olduğundan vilayet İstinaf mahkemelerinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Dava oybirliği ile tekrar görüşülmek üzere iade edilmiştir³².

15 Haziran 1327/28 Haziran 1911 tarih ve 97 numaralı temyiz kararında "İcâreteynli evkâfın icare-i muaccilesinin tahsili hakkındaki davanın mercii Mehâkim-i Nizamiyedir" denilerek iade edilmiştir. Davanın özetinde icareteynli evkâfın, vakfiyet ve mülkiyet gibi iddiaları mevcut değilse, bu tür davalara şer'î mahkemeler değil nizamiye mahkemelerinin görev alanlarına dahildir. Sakız adasında cereyan eden davada, Zefya köyünden Esteyanus Papa ve Asilaki ile Sakız Aası merkezinde ikamet eden Salih Paşa Evkafı mütevellisi arasındaki dava yanlış bir şekilde şer'î mahkemece karar bağlanmıştır³³.

Arazi davalarında araziye tasarrufla ilgili olarak şahitlerin tek başına şahadeti esas alınarak hüküm verilemez. Mecelle'nin 1754. maddesine göre akarlarla ilgili davalarda zilyetlik davaları delil ile ispat edilmelidir. Aynı akar arazi üzerinde iki farklı kişi mutasarrıf yani zilyet olduğunu iddia ettiğinde, Mecellenin 1755. maddesi mucibince davacıya zilyet olduğu ispat hakkı tanınır. Eğer ispat edemez ise davacıya ispat hakkı tanınır. Davadan herhangi bir tarafın muvakkaten çekilmesi davayı tamamen düşürmez³⁴. Zilyetlik davalarında iddaci davasını deliller ile ispat etmek

³¹ 22 Eylül 1330/5 Ekim 1914 tarih ve 99 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt IV, 1330**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331, s.200; ziraatin bi'l-vasita icarası mürur-u zaman müdafaasının istimaina mani değildir. Mahkemeye ibra edilen sened ile dava konusu arazi birbirine uymayabilir. Bu konuda iddia sahibi araziye göstermelidir. 25 Teşrinievvel 1330/7 Kasım 1914 tarih ve 119 numaralı temyiz kaydı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt IV, 1330**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331, s.247.

³² 89 numaralı karar için bkz **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.211-212.

³³ **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.227-230.

³⁴ 4 Temmuz 1327/17 Temmuz 1911 tarih ve 112 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.263-265

zorundadır. Mahkemenin seyrine göre Defter-i Hakani idaresinden davalı arazinin, davacının uhdesinde kayıtlı olup olmadığı kontrol edilmelidir. Akar davalarında resmi senede göre karar verilmelidir. Bu tür davalarda dava karar aşamasında sadece şahitlerin şehadeti üzerine bina edilemez. 24 Nisan 1327/7 Mayıs 1911 tarih ve 64 numaralı temyiz kararında; Musul Vilayeti dahilinde Telû'l-kahf köyünde meydana gelen anlaşmazlık üzerine Musul Bidayet Mahkemesine yansıyan davada verilen hüküm, yukarıda sayılan hususlar dikkate alınmadığı sadece şahitler ile zilyetlik kararı verildiği, resmi kayıtlar kontrol edilmediğinden oy birliği ile tekrar incelenmek üzere ilgili mahkemeye iadesi kararlaştırılmıştır³⁵. Diğer bir örnek ise 23 Mart 1327/5 Nisan 1911 tarihli Divriği Bidayet mahkemesi kararıdır. Tapu ile sınırları belli arsasına müdahale edildiğini beyan eden şahıs, arsasına iki arşın tülen tecavüz edilip bina inşa edildiğini bildirmiştir. Davalı ise arsaya zilyet olduğunu iddia etmiştir. Yapılan tetkikler sonucu arsaya müdahale edildiği sabit görülmüştür. Mahkeme “Mecellenin 906. maddesi mucibince mezkur ebniyenin kıymeti olan 20 guruşun müddei tarafından tesviye olunduğu surette müdde-i aleyhe teslimine ve bu suretle kabul edilmediği takdirde mezkur ebniyenin hademiyle arsanın müddeiye ve kerestenin müdde-i aleyhe teslimine” hükmü vermiştir. Temyiz de ise dava akara müteallik olduğundan öncelikle zilyetliğin açık ve sarih şekilde ispat ettirilmesi gerekirken ispat ittirilmemesi kanuna aykırı uygulamadır denilerek müttefikan karar iade edilmiştir³⁶. Zilyetliğin ispatı dolayısıyla bakılmayan davalar gasp olarak değerlendirilip dava görülebilir³⁷.

Boş yani mahlul olduğu iddia edilen araziler için etraflıca tedkik lazımdır. Defter-i Hakani idaresince kayıtlar üzerinde tedkik edilmelidir. Mahallin arz-ı miri veya mülk olduğunun tapu idaresinden istilam edilmesi gerekir³⁸. İki tarafta mahkemeye sened veya resmi kayıt beyan ederlerse yapılacak işlem 4 Kanun-ı sani 1327/17 Ocak 1912 tarihli irade-i seniyyedir³⁹. Miri arazi ile ilgili davalarda Arazi Kanunnamesi ve mahkemenin teşkilinde uyulması gereken kurallara uyulmadığı temyiz kararından anlaşılmaktadır. Arazi Kanunnamesinin 36. maddesine göre arazinin ferağında düsturun dördüncü cilt 416. sahifesinde belirtildiği gibi mahkemenin teşkilinde “sahib-i arz” sıfatıyla arazi memurunun hazır bulundurulması gerekmektedir. Kırşehir kasabasında görülen davada miri arazinin tefriğ işlemi için Arazi Kanunnamesinin 36. maddesine göre arazi memuru bulundurulmadan işlem gerçekleştirilmiştir. Ayrıca mahkemenin oluşması için de kanun gereği miri arazi davalarında arazi memuru bulundurulması zorunlu iken, memur arazi keşfinde

³⁵ **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.155-156.

³⁶ 23 Mart 1327/5 Nisan 1911 tarih ve 15 numaralı karar için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.38-39.

³⁷ 4 Haziran 1328/17 Haziran 1912 tarih ve 69 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s.154-155.

³⁸ Sandıklı kasabasında cereyan eden dava 28 Teşrinievvel 1330/10 Kasım 1330 tarih ve 121 numaralı temyiz için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt IV, 1330**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331, s.251

³⁹ 16 Temmuz 1328/29 Temmuz 1912 tarih ve 91 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s.205-206.

dava konusu araziye mahkemece getirilmemiştir. Temyizde dava 4 Mayıs 1327/17 Mayıs 1911 tarih ve 74 numaralı kararında, oy birliği ile ilgili mahkemesine tekrar görüşülmek üzere iade edilmiştir⁴⁰. Bu maddenin uygulamasında farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır. Bir yıl sonra yani 1912 yılı temyiz kararları arasında arazinin tasarrufu ile ilgili davada ise arazi memurunun mahkeme huzurunda bulunmasının zorunlu olmadığı belirtilmiştir. Cuma-i Bala kazası Bidayet mahkemesinde görülen davada, davalı ve davacı olan iki tarafta mahkemeye Sened-i Hakani ibraz etmişlerdir⁴¹. Bu durumda mahkeme arazi üzerinde keşif de bulunup hangi senedin doğru olduğunu tespit etmelidir. Arazi memuru mahkemede değil arazi üzerinde keşfe götürülmelidir. Bu davada görülen eksiklikler üzerine temyiz kararında, oy birliği ile davanın tekrar görülmesi için mahalli mahkemeye iadesi kararlaştırılmıştır⁴². Arazinin rakabesi yani sahipliği hususunda mahkemede arazi memurunun bulundurulması gerekmektedir⁴³. Mahkemelerde arazinin taksimi ve tasarrufunda mahkemelerin teşkiline ait hususlara uyulmamıştır. Keşif anlamında mahkemenin arazi üzerinde yapacağı çalışmalarda arazi memurunun bulundurulması zorunludur. Fakat arazinin tasarrufu hususu arazi memurunu ilgilendirmeyen bir konudur.

Miri arazilerdeki hakkı karar ve mürur-u zaman uygulamalarında, mahkemelerde mahkeme usulüne uymayan kararların alındığı tespit edilmiştir. Esasında miri arazide kişinin arazi üzerinde yapmış olduğu ikrar, hakkı karar ve mürur-u zamanın geçerliliğini ortadan kaldırır. Buna gerekçe olarak Arazi Kanunnamesi'nin 20. maddesi ile Mecelle'nin 1587. maddeleri gösterilmiştir. Temyiz kararlarında arazi sahibinin elinde senet var iken mürur-u zamanın iddiasının mümkün olamayacağı da açıkça belirtilmiştir⁴⁴. Bunun tam tersi durumda ise sahih olmayan kayıtla elde

⁴⁰ **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.178-179.

⁴¹ "Tarafeyn sened-i hakani ibrazıyla iddia tasarruf itdiklerinde olunacak muamale. Tarafeyn, tasarruf hususunda senede-i hakaniye istinad itmekdeler ise her iki tarafla tasarruf senedleri mahall-i müddeai-bih tatbik olunarak mezkur senedlerin mahal-i münazaa-i fihi aid olduğu anlaşıldığı takdirde ayn mahal için iki sened virilmesi sebebi defter-i hakaniden istilam idilmek ve lede'l-icab taraf-ı haricden beyyine talep ve istimayla netice-i hasılaya göre karar virilmek lazım gelir." 8 Ağustos 1331/21 Ağustos 1915 tarih ve 80 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt V, 1331**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, s.187 vd. Ayrıca aynı hususta 4 Nisan 1327/17 Nisan 1911 tarih ve 33 numara ve sayfa 71 de bulunan temyiz kararı örnek gösterilmiştir.

⁴² 6 Şevval 1329/30 Eylül 1911 tarihli irade-i seniyyeye göre arazinin tasarrufuna yönelik davada mahkemede arazi memuru bulunması zorunluluğu yoktur. 4 Nisan 1328/17 Nisan 1912 tarih ve 33 numaralı dava için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s.71-73; Arazi-i miri-i umumi davasında seneden tasarruf iddiasına karşı olunacak muamele için 19 Nisan 1330/2 Mayıs 1914 tarih ve 28 numaralı temyiz kararına bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt IV, 1330**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331, s.55-56.

⁴³ 29 Teşrinisani 1331/12 Aralık 1915 tarih ve 118 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt V, 1331**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, s.275 vd. ayrıca bu temyiz kararında dayanak olarak 4 Mayıs 1327/17 Mayıs 1911 tarih ve 74 numara 178. Sayfadaki temyiz kararıyla 4 Nisan 1327/17 Nisan 1911 tarih ve 33 numaralı 71. Sayfadaki temyiz kararına atıfta bulunulmuştur.

⁴⁴ Bu konuda örnek olması için bkz. "Sened-i Hakaniye müstenid davada mürur-u zaman mevzuu

bulunan sened-i hakani mürur-u zaman iddiasına engel olamaz⁴⁵. Sened-i hakani dışındaki senedlerin mürur-u zamana engel olmadığı anlaşılmaktadır. Yine Arazi Kanununun 78. maddesine göre hakkı karar iddiasında bulunan bir kişiye 2 Şaban 1276/24 Şubat 1860 tarihli Tapu Talimatnamesinin 8. maddesinde yazılı harita, dosya ve defteri mahsusadan hangisine istinaden araziye tasarruf ettiği kendisinden sorulmamıştır. Davacı otuz beş yıldır boş araziye kullandığını mahkeme huzurunda şahitlerle ispatlamıştır. Arazi Kanunnamesinin 78. maddesine göre araziler hakkı karar ile kişilere verilmiştir⁴⁶. Kişinin hakkı karar ikrarı mürur-u zaman uygulamasına manidir⁴⁷. Arazi Kanunnamesinin 36. maddesine göre arazi memurunun yazılı izni olmaksızın arazi-i emiriyenin ferağı muteber değildir. Akar davalarında zilyetliğin tasarrufu ispat zorunluluğu vardır⁴⁸. Diğer bir örnekte ise tapu kaydına muhalif olarak mürur-u zaman iddiasının geçerli olamayacağıdır⁴⁹. Mürur-u zaman uygulamalarında arazinin tapusu var ise hiçbir suretle kazandırıcı zaman aşımının olmaması gerektiği belirtilmiştir. Fakat bir başka örnekte ise “şimdiye kadar hakkımı aramadım şimdi arıyorum” sözünü temyiz heyeti mürur-u zaman için ikrar kabul etmiştir⁵⁰. Umuma aid yerlerin davasında mürur-u zaman ve hakk-ı karar cereyan etmeyeceği Mecellenin 1675. maddesi ve Arazi Kanununun 102. maddesi

bahs olunamaz” denilmektedir. 13 Temmuz 1331/26 Temmuz 1915 tarih ve 70 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt V, 1331**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, s.163; Fakat mahkeme aşamasında mürur-u zaman iddiasının mahkemenin her aşamasından ortaya konulabileceği de belirtilmiştir. 10 Haziran 1330/23 Haziran 1914 tarih ve 55 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt IV, 1330**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331, s.112; “Sened-i hakaniye müstenid davada mürur zaman mevzu bahs olamaz.” 22 Temmuz 1331/4 Ağustos 1915 tarih ve 70 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt V, 1331**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, s.163.

⁴⁵ 3 Kanunusani 1330/16 Ocak 1915 tarih ve 175 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt IV, 1330**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331, s.366.

⁴⁶ Temyizin red kararında tapu talimatnamesinin sekizinci maddesine göre bir kişinin araziye tasarruf etmesi için gerekli üç şarttan hangisine göre tasarruf ettiği sorusu kişiye tevdi edilmemiştir Urfa Birecik’te geçen dava için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s.281.

⁴⁷ İkrar, mürur-u zaman iddiasının istimainına manidir. Mecelle madde 1674. 14 Eylül 1329/27 Eylül 1913 tarih ve 106 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt III, 1329**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1332, s.250-251.

⁴⁸ Erzurum Vilayeti Kiği kazasında cereyan eden davanın 21 Haziran 1327/4 Temmuz 1911 tarih ve 102 numaralı temyizi için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.242-243; Arazi taksiminde memurun izni gerekir memurun izni olmaksızın yapılan taksimler muteber değildir. Serfice’de geçen 16 Mayıs 1328/29 Mayıs 1912 tarih ve 57 numaralı dava için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s. 129-130; Arazinin taksiminde dair davada zilyetliğin ispat edilmesi lazımdır. 30 Teşrinievvel 1330/12 Kasım 1914 tarih ve 125 numaralı Bağdat mahkemesi hükmünün temyizi için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt IV, 1330**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331, s.260.

⁴⁹ 23 Ağustos 1331/5 Eylül 1915 tarih ve 90 numaralı karar için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt V, 1331**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, s.212.

⁵⁰ Balıkesir’de gerçekleşen olay için bkz. 10 Teşrinievvel 1331/23 Kasım 1915 tarih ve 102 numaralı karar için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt V, 1331**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, s.239.

gereğidir⁵¹. 2 Şaban 1276/24 Şubat 1860 tarihli Tapu Nizamnamesine göre mücerred on seneden fazla miri araziye kullanmak hakk-ı karar şeklinde onanmasına gerekçe olamaz. On seneden fazla arazinin kullanımı şahitlerle ispatı mümkün olmadığı gibi resmi kaydın iptali ile sonuçlanacağından gayr-i muteberdir⁵². Senetsiz tasarruf davasının incelenenir olmadığı şeklinde verilen kararın temyizinin mümkün olmadığı belirtilerek mahkemede tekrar görüşölmek üzere iade edilmiştir⁵³. Tapu senedi sağlam olmazsa toprakla ilgili kararlar senede bina edilerek sonuçlandırılmaz. Davada ibraz edilen senedin imza mührü açık ve net olmalıdır. Sened tapu dairesi tarafından kanuna uygun olarak hazırlanmış olmalıdır⁵⁴. Mahkeme esnasında ortaya konulan mürur-u zaman iddiasının mahkemece tedkik edilmesi gerekir. 24 Ağustos 1327/6 Eylül 1911 tarih ve 140 numaralı temyiz kararında olay şu şekilde geçmektedir. Köprölü kazası Fuçular köyünden araziye tapu ile tasarruf eden davacı mahkemeye tapu senedi ile müracaat ettiğinde davalının arazisine müdahalesinin önlenmesini talep etmiştir. Davalı arazinin babasından intikal ettiğini otuz yıldan beri tapu ile kullandığı için hakkı karar ile kendisine verilmesi ve davanın red edilmesini talep etmiştir. Mahkeme naib tayin ederek keşif yaptırmış ve davacının tapusunun belirtilen araziye uyduğuna karar vermiştir. Davalının senedinin “gayr-ı muvafık” olduğunu kaydedip Mecellenin 1736. maddesi uyarınca davalının tarlaya müdahalesinin menine karar vermiştir. Davalının mürur-u zaman ve hakkı karar iddialarının reddine karar vermiştir. Davalı temyiz müracaatında sadece naib tarafından yapılan keşif uygun olmadığını beyan etmiştir. Temyizde kararın yanlışlığı üzerinde durulmayıp mahkeme usulü hakkında değerlendirme yapıp dava iade edilmiştir. Keşif için “ehl-i hibre ve vukuftan” bilgi alınması gerektiğinde keşfin naib ve ehl-i vukuf tarafından yapılması gerektiği sadece naibin tek başına keşif yapmasının hukuken yanlış olduğu belirtilmiştir. Mahkeme esnasında gündeme getirilen mürur-u zaman iddiasının da mahkemece değerlendirilmeden red edilmesinin hukuken yanlış olduğu belirtilmiştir⁵⁵. Mürur-u zaman iddiasında davacıların mahkemeye müracaatın yapıldığı tarihten itibaren mürur-u zaman hesaplaması yapılmalıdır⁵⁶. Mahkemeler tarafından bir arazinin mürur-u zaman olmadığına dair verilen karar ayrıca temyiz edilemez⁵⁷.

⁵¹ 7 Nisan 1328/20 Nisan 1912 tarih ve 37 numaralı dava için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s.80-83.

⁵² 29 Nisan 1330/12 Mayıs 1330 tarih ve 33 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt IV, 1330**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331, s.66.

⁵³ 8 Ağustos 1331/23 Ağustos 1915 tarih ve 81 numaralı karar için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt V, 1331**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, s.189.

⁵⁴ Aksaray kazasında görölen dava temyizde 15 Haziran 1327/28 Haziran 1911 tarih ve 97 numara kayıtlıdır. Senedi zayı eylediklerini beyan edenler yerine parmak basılmış ve imzalı sened ibraz etmişlerdir. Bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.230-232.

⁵⁵ **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.322-323.

⁵⁶ 16 Mayıs 1328/29 Mayıs 1912 tarih ve 58 numaralı Adana’da cereyan eden davanın temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s.131-132.

⁵⁷ 27 Haziran 1332/10 Temmuz 1916 tarih ve 54 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt VI, 1332**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, s.130.

Arazi-i müntakileyi vereseden bazıları yoklamada kendi adlarına kaydettirmeleri diğer varislerin hisselerini tasarruf hakkını onlara bahşetmez. Bu şekildeki arazinin bölünmesi doğru olmayacağı gibi mücerred senede karşı davada doğru kabul edilemez⁵⁸. Mirasla ilgili yaşanan sıkıntılarda da üzerinde bina ve ağaç bulunan mülkleri havi çiftliklerin intikalinde erkek ve kız kardeşler şeri kurallar çerçevesinde hissedar oldukları temyizce onaylanmıştır⁵⁹.

Mahkemece anlaşmazlık konusu arazinin kayıtları tetkik edilmesi sonucunda, her iki tarafında arazi üzerinde tasarruf yetkilerinin olmadığı ortaya çıktığında, araziye her iki taraf da dava sonuçlanana kadar terk etmeleri gerekmektedir. 8 Ağustos 1327/21 Ağustos 1911 tarih ve 133 numaralı temyiz kararında; Halep Vilayeti, Marsa Kazasına Merbut Celal köyünde bulunanlar aralarında anlaşmazlığa düştükleri arazi ile ilgili olarak Bidayet mahkemesinde davalanmışlardır. Resmi kayıtlar üzerinde yapılan incelemede davacı tarafından tapu ile tasarruf ettiğini iddia ettiği arazinin ne davacı ne de davalıya ait olmadığı ortaya çıkmıştır. Davanın bitene kadar her iki taraftan araziye terk etmeleri gerektiği belirtilerek dava tekrar görüşülmek üzere oy çokluğu ilgili mahkemeye iade edilmiştir⁶⁰.

Mahkemelerde arazi davaları ile ilgili verilen hükümlerde kesin ve doğru bilgiler Defter-i Hakanîdeki kayıtlardır. Defterin dışındaki şahit ve diğer bilgilerin hiçbirinin geçerliliği ve hükmü yoktur. Defter-i Hakanide kaydı olmayan hududnamelerin mahkemelerce kesin hüküm dayanağı olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Orman ve Maden İdaresi ile Geyve kazası Şahin Boğaz karyesi ahalisi arasında cereyan eden davada, köye ait baltalık ve koruluğa müdahalenin önlenmesi istenmiştir. Orman idaresi, dairelerinde mevcut harita ile bu koruluk ve baltalığın esasında miri orman olduğunu gösterir bir haritayı mahkemeye ibraz etmiştir. Köylüler de sundukları hududname ile koru ve baltalık yerin kendilerine ait olduğunu iddia etmişlerdir. Bu hududnamenin Defter-i Hakanide olmadığı mahkemece bilinmesine rağmen hududname kabul edilerek yani köylüler lehine karar vermiştir. Temyizde ise Defter-i Hakanide kayıtlı olmayan hiçbir hududnamenin hükmünün olmadığı kabul edilerek oy birliği ile dava mahallinde tekrar görüşülmek üzere iade edilmiştir⁶¹.

Ayrıca bu dava ile alakalı olarak 8 Mayıs 1327/21 Mayıs 1911 tarih ve 77 numara 184. Sayfa gösterilmiştir. Yine 18 Teşrinisâni 1330/1 Aralık 1914 140 numaralı sayfa 293'teki temyiz kararı da örnek gösterilmiştir.

⁵⁸ 8 Teşrinievvel 1327/21 Ekim 1911 tarih ve 161 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.368.

⁵⁹ 5 Mart 1329/18 Mart 1913 tarih ve 5 numaralı dava için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt III, 1329**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1332, s.10-12.

⁶⁰ Halep Vilayeti'nde görülen davada 8 Ağustos 1327/21 Ağustos 1911 tarih ve 133 numaralı kararda, dava ekseriyetle mahkemeye iade edilmiştir. Bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.307-309.

⁶¹ Defter-i Hakanide kaydı olmayan hududların hükmü yoktur. 6 Eylül 1328/19 Eylül 1912 tarih ve 121 numaralı dava için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s.273-275; Resmi senede karşı şahitliğin kabul olmayacağına dair 4 Ağustos 1328/17 Ağustos 1912 tarih ve 102 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s.229-232; Resmi kayda karşı şahitlik olmayacağına dair 12 Teşrinievvel 1330/25 Ekim 1914 tarih

Kişinin özel olarak tasarrufunda olan bir mülkün umuma devri söz konusu olamaz. Diyadin kazasında cereyan eden davada Arazi Kanunnamesinin 98. maddesine göre uygulama yapılmıştır. Şeyh İbrahim'in babasından kendisine kalan çayırı tapu ile kendi uhdesinde iken mahkemece meri kabul etmiş ve umumun kullanımına açmıştır. Temyizde özel mülkiyetin korunmasını gösteren bu örnekte olduğu gibi oy birliği ile tekrar mahkemece değerlendirilmek üzere iade edilmiştir⁶².

Her iki tarafın da mahkemeye senet sunmalarından sonra mahkemenin yapması gerekenler temyizce açık bir şekilde yazılmıştır⁶³. Defter-i Hakanide yazılı olan sened geçerlidir. Fakat her iki tarafta da mahkemeye Sened-i Hakani ibraz ederler ise tapu idaresinden bunun sebebi sorulmalıdır. İki senetten birinin rüçhamı devam ederken birinin hükümsüzlüğü anlaşılacaktır. Dava bundan sonra devam ederse davanın çözümünde şahitlere müracaat edilecektir⁶⁴. Resmi senede karşı diğer resmi olmayan sened ve şahitlerin hükmü yoktur. 28 Teşrin-i sani 1327/ 11 Aralık 1911 tarih ve 191 numaralı temyiz kararında dava Giresun kasabasından Tüccar Hacı Alizade ile Keşab nahiyesi Paye karyesi ahalisinden Barutçuoğlu Salih Ağa arasında cereyan etmiştir. Trabzon İstinaf mahkemesinde görülen davada Defter-i Hakani'deki senede karşı ellerinde bulunan ve resmi olmayan senet ile şahitlerin şahadeti geçerli değildir. Temyizde mahkemenin verdiği karar çoğunlukla red edilip tekrar görüşülmek üzere mahkemeye iade edilmiştir⁶⁵. Temyizde de bu kararın aleyhine düşünenler veya davayı mahkeme gibi değerlendiren kurul üyeleri de vardır. Kaydı sahih olmayan senet mürur-u zaman iddiasına mani olamaz. Yapılan kontroller sonucunda tapu kaydı doğru olmayan senedin mürur-u zaman iddiasını engellemesi mümkün değildir⁶⁶. Mürur-u zaman iddiasının sübutu için arazinin bi'l-fiil iddiacı tarafından tasarrufu şarttır⁶⁷.

ve 111 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt IV, 1330**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331, s.229.

⁶² 20 Mayıs 1328/2 Haziran 1912 tarih ve 60 numaralı davanın temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s.135-137.

⁶³ Sunulan senetlerden birinin tarihi diğerine göre daha eski olmasına binaen verilen kararın hükmünün geçerli olmayacağı da belirtilmiştir. Davacının 30 yıldan beri nizasız kullandığı iddiası ve davalının 5 yıldan beri aynı yeri nizasız kullanımı ve senet sunmaları konu hakkında araştırma yapılmasını gerektirdiğine dair iade edilmiştir. Konu hakkında geniş bilgi için 24 Mart 1328/6 Nisan 1912 tarih ve 17 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s.35-37.

⁶⁴ 4 Nisan 1328/17 Nisan 1912 tarih ve 33 numaralı karar için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328**, "Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s.71; Tarafeyn sened-i hakani ibraz etikleri surette olunacak muamele". 4 Kanunusani 1327/17 Ocak 1912 tarih ve 190 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.439.

⁶⁵ 28 Teşrinisani 1328/11 Aralık 1912 tarih ve 191 numaralı karar için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s.436.

⁶⁶ Dava Üsküdar'da cereyan etmiş ve Dersaadet İstinaf mahkemesinde gerçekleşmiştir. 3 Kanunusani 1330/ 16 Ocak 1915 tarih ve 175 numara ile kayıtlıdır. Bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt IV, 1330**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331, s.366.

⁶⁷ 9 Mart 1329/22 Mart 1913 tarih ve 10 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt III, 1329**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1332, s.23-24

Umumi mera iddiasına karşı senet beyan edildiğinde öncelikle senet tetkik edilmelidir. Eğer umumi mera olduğu iddia edilen alan senet sınırları içinde kalır ise arazi senet sahibine senedin hilafına şahitlik ve işlem yapılamayacağı için devredilmek zorundadır.⁶⁸

Beslemek kaydıyla ferağ işleminde Arazi Kanununun 114. maddesine göre beslenmediğinden dolayı ferağ hakkından vazgeçme bizzat ferağ işlemini yapan kişiye aittir. Mülk sahibi dışındakilerin fesh-i ferağ hakkı yoktur.⁶⁹

Resmi kayıtlarla ilgili görülen mahkeme kayıtları da ilginçtir. Mahkemede taraflar teşkil edilmeksizin mahkemeden karar verilmesi ve delil kabul edilmesi uygun değildir. Davacının anlaşmazlık mahallinde tasarrufunu resmi kayıt ile yaptığı sabit ve bu kayda uydurma veya geçersiz iddialarında bulunulmadığı müddetçe şahitler ile resmi kaydın iptali talep edilemez. Süleymaniye sancağında görülen davada ced-dinden babasına hibe yoluyla geçtiği iddia edilen arazinin bir hayli zamandan beri nizasız tasarruf edildiği beyan edilmiştir. Mahkemede “bunca zamandır hak iddia edilmemesi” derkenar olarak kaydedilmiştir. Şahitlerin şهادetleri ile Mecellenin 1663. maddesine binaen davacıya verilmesi uygun görülmüştür. Temyize itiraz eden şahıs zilyetliğin ispat ettirilmediği, tapu kayıtlarında bulunan bilgilerin itibara alınmadığı ve bunun yerine mahkemedeki beyan ile düşülen derkenarın doğru kabul edildiği ve mürur-u zamanın dikkate alınmadığı savı ile temyize göndermiştir. Temyizde en önemli husus resmi kayda karşı, resmi kaydın uydurma ve yalan olduğuna dair iddia olmadığı, iddia ispatlanmadığı müddetçe resmi kayda karşı şahitliğin geçerli olmadığıdır⁷⁰. Resmi kayıt olmayan akar davalarında zilyetlik sabit olduktan sonra “ale’l-usul hariç olan taraftan beyyine istenilmek lazım gelir”⁷¹.

Vakıf akarlara haksız olarak el koymalarda el koymanın şahitler ve saire ile ispatı lazım gelmez. Vakıf akarlarında akara vaz-ı yed hukuksuz olduğundan gasp hükmün-

⁶⁸ 7 Teşrinievvel 1328/20 Ekim 1912 tarih ve 159 numaralı Bursa’da görülen dava için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328**, “Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s.359-360.

⁶⁹ Zafranbolu kasabasında meydana gelen olayla ilgili mahkeme temyizi 18 Haziran 1327/1 Temmuz 1911 tarih ve 98 numara ile kayıtlıdır. Bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.232-234; 8 Teşrinievvel 1328/21 Ekim 1912 tarih ve 163 numaralı kayıta sagire vuku bulan beslemek kaydıyla ferağ sahih değildir. Bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II, 1328**, “Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, 370-372; “Beslemek şartıyla mefruğ emlaka müteallik davada fariğinde huzuru muktezidir.” 17 Teşrinisani 1329/30 Kasım 1913 tarih ve 124 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt III, 1329**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1332, s.294-295; Aynı hususta “Mefruğ bihin istirdadiyla tashih kaydı hakkında ilam istihsali, hükmen tashih kayd demektir.” 15 Ağustos 1331/28 Ağustos 1915 tarih ve 85 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt V, 1331**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, s.200.

⁷⁰ 5 Nisan 1327/18 Nisan 1911 tarih ve 37 numara ile kayıtlı Süleymaniye Sancağında görülen dava için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.95-96.

⁷¹ 3 Mart 1330/16 Mart 1914 tarih ve 3 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt IV, 1330**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331.s.3-5.

dedir⁷². Sened elde sabit olduğu halde arazi bir başkası tarafından tasarruf iddiasında bulunulduğunda bu bir gasp davasıdır. Gasp davalarında senede karşı mürûr-u zaman iddiası olamaz. Elinde sened olan mutasarrıfların sübuta ihtiyacı yoktur. Dava 8 Mart 1327/21 Mart 1911 tarihinde Burdur Bidayet Mahkemesinde görülmüştür. Davacı sened ile tasarrufunda olan arazisine müdahale eden kişi hakkında arazisini gasp ettiğine dair müdahalenin menini talep etmiştir. Görülen dava Mecellenin 1662. maddesi ikinci fıkrası ile 1818. maddenin 1. fıkrası Arazi Kanununun 20. maddesine uygun olarak sonuçlandırılmış ve karar müttefikan temyizde onaylanmıştır⁷³. İskenderun Bidayet mahkemesinde cereyan eden davada sebepsiz olarak arsaya bina inşa edilmesi Mecellenin 906. maddesine göre gasp olarak kabul edilmiştir. Dava Tarsus posta Katibi Bestami Efendi ve İskenderun Liman Reisi Raşid Efendi ile Halep Evkaf Muhasebecisi İbrahim Tevfik Efendizade Sabihi Efendi arasında geçmektedir. Olay Sabihi Efendi'ye babasından intikal eden iki arsa üzerine eski İskenderun telgraf ve posta müdürü Hacı Ziver Efendi ile Raşid Efendi üç bina inşa etmişlerdir. Ziver Efendi binalarını Bestami Efendi'ye satmıştır. Sabihi Efendi bir sened-i hakani ve bir hüccet-i verese ile arsasına müdahalenin menini istemektedir. Bestami Efendi anlaşmazlığa konu olan arsanın inşaat komisyonunca müzayede ile Hacı Ziver Efendi'ye satıldığını ve üzerine bina inşa ettiğini beyan etmiştir. Raşid Efendi'nin bu durumda inşaat dairesine dava açması gerektiğini beyanla üçüncü şahıs sıfatıyla davaya dahil olan inşaat dairesi vekili anlaşmazlık konusu arsalarla davacının 3.380 guruş ödemediğinden vilayet emriyle belediyece 6.200 guruşa Hacı Ziver Efendi'ye satılmıştır. Belediyece Sabihi Efendi'ye emlak bedeli düşülerek kalan para verilmek istenmesine rağmen kabul etmediklerinden inşaat sandığında emanete konmuştur. Sabihi Efendi kendisinin rızası dışında gelişen bu satış işleminin feshini talep etmiştir. Yapılan incelemede satılan yerlerin İbrahim Tevfik Efendi'nin malı olduğu ve Sabihi Efendi'ye veraseten intikal ettiği anlaşılmıştır. Görülen davada zilyetlik ispat ettirildikten sonra müzayede evrakları tertip edilmiştir. Yapılan incelemede kanuna muhalif olarak müzayede yapıldığı anlaşılmıştır. Fakat binaların bedelleri belirlendiğinde arsalarla yüksek olduğu için Bestami ve Raşid Efendiler Mecellenin 906 ve 1635. maddelerine arazi kanununun 35. maddesine göre Sabihi Efendi'ye arsanın bedelini ödemelerine karar verilmiştir. Yapılan incelemede Mecellenin ve Arazi Kanununun ilgili maddelerine dayandırılan

⁷² 3 Nisan 1327/16 Nisan 1911 tarih ve 33 numara ile görülen vakıf davası bu gibi konularda birçok hususa değinmektedir. İstanbul Beşiktaş'da Teşvikiye mahallesinde Kağıthane Caddesinde 20.000 lira kıymetli Sultan Bayezid vakfı hakkında bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.78-85; Selanik'te bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Gazi Osman Paşa merhumun yalısında mukim mahdumu Kemaleddin Bey Efendi arasında geçen icareteynli evkaf hakkında 16 Kanunusani 1327/29 Ocak 1912 ve 193 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.449-456; Akarat-ı mevkufe-i mahluleye aid tasarruf davalarının mercii Mehakim-i Nizamiyedir. 6 Nisan 1329/19 Nisan 1911 tarih ve 24 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt III, 1329**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1332, s.57-60.

⁷³ 8 Mart 1327/21 Mart 1911 tarihli belge için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.22-23; Bu maddeye gönderme yapılmıştır. 31 Kanunusani 1330/13 Şubat 1915 tarih ve 190 numaralı temyiz kararında "gasb-ı arazi davasında zilyetliğin bi'l-beyyine sübutu lazımdır." denilmektedir. Bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt IV, 1330**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1331, s.399.

hüküm davacının hakkı arsadır. Bedelini almak mecburiyetinde olmayıp arsasını talep ettiğinde binalar yıkılıp teslim edilmek zorundadır. Mahkemeye iki tarafın anlaşması esas alınsa da bu gerçekleşmediğinden müttefikan karar ilgili mahkemeye iade edilmiştir⁷⁴. Mürur-u zaman iddiasında Arazi Kanunnamesinin 20. maddesinin uygulanması için on yıldan beri işlenen arazinin şahitler ile ispatlanması yetersizdir. Kayıtların kontrol edilmesi gerekmektedir. Rize’de mahkemede verilen kararla Arazi Kanununa göre on yıldan fazladır tapulu miri araziye kullandığını iddia eden şahıs şahitler ile bunu ispatlamıştır. Mahkemede buna uyarak araziye Arazi Kanununun 20. maddesine istinaden davacılar devretmiştir. Temyizde ise kayıtlar kontrol edilmeden böyle bir karar verilemeyeceğine dayanarak 5 Teşrinisani 1327/18 Kasım 1911 tarih ve 171 numaralı temyiz kararına göre oy birliği ile tekrar görüşülmek üzere iade edilmiştir⁷⁵.

Mülkün meccanen satışı Mecellenin 855. maddesine göre hukuka aykırı olarak kabul edilmiştir. Fakat satış sırasında tapu kaydının kenarına düşülen nottan satışın meccanen yapıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca miri topraklarda beslemek, bakıp gözetmek şartı ile satış yapılabileceği fakat ileriye dönük şartlı satışların yapıldıktan sonra satışın iptalinin olamayacağı belirtilmiştir. 23 Ağustos 1327/5 Eylül 1911 tarih ve 137 numaralı kararla Mihaliç kasabası Bidayet mahkemesinde görülen dava ekseriyetle tekrar görüşülmek üzere iade edilmiştir⁷⁶.

Mahkemeye münazaalı olan arazinin davacı tarafından sened-i hakani ile kendisine ait olduğu ibraz edilirse Mecelle’nin 838. maddesine göre hibe etme hakkı ortadan kalkar. 17 Teşrinievvel 1327/30 Ekim 1911 tarih ve 166 numaralı temyiz kararında Manisa Bidayet mahkemesinde, miri arazi üzerine görülen davada, davacı sened-i hakani ile arazinin kendisine aid olduğunu ispatlamıştır. Fakat buna rağmen alınan karar senedi elinde bulunduran şahsın aleyhine bir karardır. Temyiz ile mahkemenin yapmış olduğu hata düzeltilmek üzere oybirliği ile tekrar değerlendirilmek üzere iade edilmiştir⁷⁷. Hibe etmede en önemli hususların başında arazinin nevi gelmektedir. Hibenin sahih olup olmadığı arazinin nevi ile alakalı olduğundan mahkemede önce arazi nevi ortaya konduktan sonra dava görülmelidir⁷⁸.

Tapu senedinin aksine iddiada bulunulduğunda, tapu idaresinde kayıtlar mahkemeye kontrol edilmelidir. 3 Teşrinisani 1327/16 Kasım 1911 tarih ve 170 numaralı temyiz kararına göre; Ümraniye kazasının Narlı Evran karyesinde cereyan eden anlaşmazlık üzerine Ümraniye Bidayet mahkemesinde görülen davada, şahit-

⁷⁴ 2 Nisan 1327/15 Nisan 1911 tarih ve 28 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I**, 1327, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.64-68.

⁷⁵ 5 Teşrinisani 1327/18 Kasım 1911 tarih ve 171 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I**, 1327, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.391-392.

⁷⁶ 137 numaralı karar için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I**, 1327, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.314-316.

⁷⁷ **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt I**, 1327, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.376-380.

⁷⁸ 13 Teşrinisani 1328/26 Kasım 1912 tarih ve 182 numaralı Lazkiye Sancağı bidayet mahkemesi kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyye Hukuk Kısmı Cilt II**, 1328, “Dersaadet Matbaası, İstanbul 1331, s.414-416.

ler ile zilyetlik iddiası kabul edilmiştir. Mahkeme tapu kaydını kontrol etmemiştir. Halbuki zilyetlik davasında sadece şahitlerin şahadeti kabul edilemez. Tapu kayıtları ve sened kontrol edilmelidir. Temyizce dava tekrar görüşülmek üzere mahkemeye oy birliği ile iade etmiştir⁷⁹. Arazinin mahallinde tutulan yoklama kaydı mülkiyeti ispata yeterli değildir. Bolu sancağı Gerede kazası, Mengen nahiyesinde cereyan eden davada, arazinin mahallinde tutulan kayıt, Defter-i Hakaniye yazılmadığı müddetçe mülkiyeti ispata yeterli değildir. 21 Kanunuevvel 1329/3 Ocak 1913 tarih ve 141 numaralı temyiz kararıyla mahkemenin verdiği karar oy birliği ile iptal edilmiş ve tekrar görüşülmek üzere iade edilmesi kararlaştırılmıştır⁸⁰.

Sonuç

Mahkeme kayıtları sadece hukuk tarihi açısından değil, toplumdaki sosyal olayların takibi açısından da önemlidir. Toplumlar zaman içinde birtakım sosyal değişimlere uğrayabilirler. Bu değişim hukuk sisteminde köklü değişiklikleri de beraberinde getirir. Osmanlı Hukuku açısından Tanzimat Fermanı da bu tür değişimin başladığı bir dönemdir. Osmanlı Devleti'nde Şer'i mahkeme kararlarına itiraz etmek ve kararı kontrol ettirmek mümkündür. Fakat bu belli bir kural ve sistem dahilinde yapılan bir uygulama değildir. Tanzimat Fermanından sonra Meclis-i Valâ ile beraber yerel mahkemelerde görülen davalarda aleyhlerine karar verilmiş olanların, kanun yolu yani temyiz hakları belirli bir prosedüre bağlanmıştır. Avrupa devletleri Fransız ihtilalinden hemen sonra mahkemelerinde görülen davaları kontrol edilebilir hale getirmeğe başlamışlardır. Osmanlı Devleti de Meclis-i Valâ kararlarını cerideler halinde yayınlamıştır. Bu sayede ülkenin farklı yerlerindeki mahkemelerde görülen davalar kontrol edilmeğe ve karar verme makamında olanların yararlanabilecekleri hukuk uygulamaları kendilerine ulaşmış olmaktadır. Bu tür yayınlar o kurumların hafızalarıdır. Toplumların kat ettikleri mesafeleri göstermesi açısından önemlidir. Tarihi süreç içinde kesintilere uğramakla beraber mahkeme kararları yayınlanmıştır. Bu kayıtlardan biri de Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziyelerdir. Bu çalışmalarda altı cilt halinde 1327/1911 ila 1332/1916 yıllarındaki temyiz kararları yayınlanmıştır. Bu kararlar içinde çok farklı konular ve konu başlıkları vardır. Bunlar hukuk tarihçilerinin süzgecinden geçerek değerlendirilmekte veya değerlendirileceklerdir. Fakat arazi/toprak davaları Osmanlı Devleti'nden günümüze kadar yansımaları olan bir konudur. Bu çalışma ile toprak davalarının toprağın nevine göre hangi mahkeme kayıtları arasında aranması gerektiği temyiz kararlarında ortaya konmuştur. Ayrıca mürur-u zaman ve hakkı karar uygulamalarındaki temyiz örnekleri verilmiştir. Vakıflarda da sahih vakıf, tahsisat kabilinden vakıf ve icareteynli vakıflarla ilgili davalar ve temyizde bu davaların değerlendirilmeleri vardır. Senede-i Hakani ve Defter-i Hakani yani devletin verdiği veya tuttuğu kayıt/belgeler daima geçerlidir. Mahkemelerde şahidin durumu resmi kayıtlar karşısında şahitler hususu ele alınmıştır.

⁷⁹ 3 Teşrinisani 1327/16 Kasım 1911 tarih ve 170 numaralı temyiz kararı için bkz. **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziye Hukuk Kısmı Cilt I, 1327**, Selanik Matbaası, Dersaadet 1330, s.389-390.

⁸⁰ **Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziye Hukuk Kısmı Cilt III, 1329**, Dersaadet Matbaası, İstanbul 1332, s.233.